

והדרגה השלישית דרגת יום טוב שני, ובו מותר ליהודי לעסוק בעבודות המת, נשיאה וחפירה וקבורה וכיוצא בזה.⁵⁶

והדרגה הרביעית משפט האמצעיים, רצוני לומר הימים האמצעיים שבין הימים הטובים [ע"ב] [הראשון וה] אחרון. והמלאכות [האסורות במועד אסורות] בהן מלבד ארבעה עיקרין. [הראשון] ... אוכל נפש ... זהו המזון. והעיקר השני מה שיהיה מצרכי המועד, כגון המחניה והשחזות הסכין⁵⁷ ... וכיוצא בהם, יותר טוב מאשר ... מהשוק. והעיקר השלישי התקנת ... שחושש מפני האבדן וההפסד, כגון מי שיש לו תבואה שכבר הגיע זמן קצירתה, ואם ישאיר אותה, תאבד ויבא לה מקרה⁵⁸ ותתפזר, הרי זה מותר. וכגון מי שיש לו פשתן במשרה וכבר נשרה כל צרכו, ואם הוא לא יוציאו יאבד, הרי מותר לו להוציאו בחול המועד.⁵⁹ והעיקר הרביעי התקנת ... כהתקנת המנעולים והמזבחים וכיוצא בהם⁶⁰, הרי מותר לעשותם בחול המועד, וכן שאר המלאכות שיש צורך להתעסק בהם [ו ע"א] במועד. בשום אופן אסורה⁶¹

[והמדרגה החמישית אסרו חג], הוא יום מותר בעשיית מלאכה, והוא אצלנו [נלוה] למועד ומקריבים בו קרבן⁶², ואף על פי שאינו מקרא קודש [ב]מדרגתו ומעלתו⁶³, ורוב המלאכות [מותרות] בו.⁶⁴ ואין בו אלא זה שהוא מצורך המועד.

(סי' תצח ס"ה) נקט שכן גם דעת הרמב"ם. וסובר רס"ג שרק לצורך מצוה מותר, כהוצאת התינוק למילה והספר ללמוד, וכן כתב היראים (מצוה שד) שההוצאה הותרה לצורך אוכל נפש ולצורך מצוה. אבל הרמב"ם לא הזכיר המילה והלימוד.

56 מבואר דביום טוב ראשון גם הטלטול אינם על ידי ישראל אלא על ידי גוים, וכדעת המגיד משנה (יו"ט פ"א הכ"ג) בדעת הרמב"ם, ובבית יוסף (סי' תקכו) האריך שלכאורה אין איסור בטלטול המת והוצאתו, ע"ש, וראה משכ"ב בשו"ת פעולת צדיק (ח"ב סי' לד).

57 מבואר דביום טוב אסורה השחזות הסכין, וכדעת הרי"ף שאין הלכה כר"י במכשירין (ביצה כח ע"א), וכן פסק הרמב"ם (פ"ד ה"ט).

58 לשון רס"ג במקור תפקה, והוא משורש 'ופק' שעניינו מקרה, וכוונת רס"ג למטבע הלשון שבגמרא (ר"ה טז ע"א) 'קרי או אונס', וכפירוש הראשון בתוס' (ד"ה שאירע) שהוא לשון מקרה, כמו 'אולי יקרה' (במדבר כג, ג).

59 מקורו במשנה (מו"ק יב ע"ב), ושולה פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד ובלבד שלא יכוין את מלאכתו במועד.

60 מקורו במשנה (מו"ק יא ע"א), הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד ובלבד שלא יתכוין לעשות מלאכתו במועד. ולכאור' טעם ההיתר בין במין זה ובין במין השלישי הקודם לו, הוא משום דבר האבד, וצ"ב למה חילקם רס"ג לשני מינים. ונראה מלשון שהמין השלישי עדיין אין בו הפסד, אלא שחושש מפני הפסד העתיד לבא, ובמין הרביעי ההפסד כבר עכשיו. וי"ל דנפ"מ דבמין השלישי צריך לעשות בצניעא, כמו שכתב הרמב"ן (יב ע"ב) שכל שאינו הפסד אלא חשש הפסד אין לעשות בפרהסיא אלא בצניעא. ואם כנים הדברים, נמצא שנעילת מנעול אינה מחמת חשש הפסד העתיד אלא מפני שבית שאינו נעול הוא בית מופסד, והוא כלשונו של הרמב"ם (פ"ח ה"ז) 'שאם יניח הפתח פתוח ודלתות שבורות נמצא מאבד כל מה שבבית'. ויש לקשר הדברים עם דברי רס"ג בפירושו לאיכה שמלכי היוונים אסרו לשמור את בתי היהודים (ראה ספר המידות - פירוש רס"ג לאיכה, ירושלים תשע"ח, עיונים, עיון יז), וכן כתב הרמב"ם (חנוכה פ"ג ה"א) ש'פשטו ידם בממונם', והיינו שבית שאינו נעול הוא מופסד ולא רק מביא לחשש הפסד. 61 חסרות כמה מילים, וכפי הנראה מהמשך הדברים והתיבות שנשתיירו, הכוונה שאם כיון מלאכתו למועד אסור לו לעשותה בו בשום אופן.

62 לא מצאנו להדיא שהיו מקריבים קרבן באסרו חג, ובסוכה (מה ע"ב) אמרו שהעושה איסור לחג באכילה ושתיה מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר 'אסרו חג בעבתיים עד קרנות המזבח', ונראה שסובר רס"ג שבזמן המקדש היו מקריבים בו קרבן שלמי שמחה, וזהו טעם איסור המלאכה, והאכילה והשתיה בזמן הזה הם זכר לאותו קרבן. והפוסקים לא הביאו הלכות אסרו חג וזולת הרמ"א (סי' תכט ס"ב).

והמדרגה השישית באיסור עשיית המלאכה הרי היא בערוב כל יום קודש⁶⁵, כגון משעה שיצטמצם יומו של שישי ויתקרב לסופו, ויום ערב המועדים, ההתעסקות במלאכות היא מגונה ומרוחקת, וכבר קבעו בה גבול מהשעה העשירית⁶⁶ ... ואמרו שהעושה מלאכה בזמן זה אין בה ברכה.⁶⁷

והמדרגה [ע"ב] השביעית באיסור [עשיית מלאכה הרי היא ביום] האבל ... בשלשה הימים הראשונים מאבלותו אסור בעשיית כל מלאכה. ומהיום השלישי לאבלותו עד סוף הימים מותר לו כאשר יש לו צורך במלאכה בתוך ביתו בצינעא, ואמנם הכנת סעודה אסורה בכל שבעת הימים.⁶⁸

והמדרגה השמינית באיסור עשיית המלאכה הרי היא בימי החתנות, וכפי שנוהגים בו המנהגים בעניין החתן⁶⁹, לא יפתח חנותו ולא יתעסק ב... כל שבעת הימים. במה דברים אמורים בנושא בתולה, ואם היתה בעולה יספיקו לו שלשה ימים בביטול מלאכה.

והמדרגה התשיעית באיסור עשיית המלאכות והעסקים הרי היא ... [ההמשך חסר וחבל על דאברין⁷⁰].

עם סגירת הגליון התגלתה בס"ד זהותו של מעתיק הדרשה, רבי זכאי ב"ר משה, שהיה דיין באלמחלה, והתגורר בפוסטאט, שם השתייך לקהילת אלשאמיין והיה ממקורביו של רבי מצליח גאון. על כתיבותיו האחרות יתפרסם בעז"ה בקרוב.

63 מבואר בזה דחול המועד כן נקרא 'מקרא קודש', וכרמב"ם (יו"ט פ"ז ה"א), ועיי' שעה"צ (סי' תקל סק"ד) שהרחיב בזה.

64 משמע שיש איזה איסור מלאכה באיסור חג, וכ"כ בתשב"ץ קטן (סי' פח), אסרו חג במלאכה מנהגא. ועיי' ערוך השלחן (סי' תצד ס"ז) שהוכיח [מהדין המבואר בתשב"ץ קטן סי' קסט ובהגמ"ר שבת פ"ב סי' ג] שאין איסור מלאכה באסור חג, ובברכי יוסף (שם סק"ה) הסתפק ביום טבוח שאחר שבועות, אך לענין אסור חג דפסח וסוכות הביא מהראשונים הנ"ל דאין איסור מלאכה. אבל הכן איש חי בשו"ת תורה לשמה (סי' קמ) כתב שראוי לקיים האיסור לחג בלבישת בגדי שבת ומניעת מקח וממכר וממלאכה שאינה דבר האבד, ופירש בכך לשון הירושלמי (ע"ז פ"א ה"א) הקורא לאסורו חג 'בריה דמועדא'. ועתה זכינו למקור לדברים אלו בדברי רס"ג.

65 נראה שהוא מקורו של הרמב"ם (יו"ט פ"ח ה"ז) שנקט שאינה לטותא בעלמא אלא איסור. והאריכו האחרונים בדעת הרמב"ם, עיי' פר"ח (סי' תצו ס"ח), שכנה"ג (סי' תסח בהגב"י) וחת"ס (הגהות השו"ע סי' תצו).

66 לשון הגמרא (ראה בהערה הבאה) 'מן המנחה ולמעלה', ומפרש רס"ג שהכוונה למנחה קטנה ולא למנחה גדולה, והוא כדעת נהר שלום (סי' רנא ס"ב ד"ה וראיתי) ושו"ע הרב (שם קו"א סוף סק"א), ולא כדעת הרד"ע (על הרמב"ם שם) וחמד משה (סי' רנא סק"א) שכתבו שהוא מזמן מנחה גדולה. ומה שכתב רס"ג 'שעה עשירית' היינו תחילת שעה עשירית, סוף שעה תשיעית, שהוא זמן 'סמוך למנחה'.

67 מקורו בפסחים (נ ע"ב) העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם.

68 מקורו במו"ק (כא ע"ב), וכן כתב רשב"ח בפירושו לבראשית (עמ' תד).

69 מבואר שאינו איסור מדינא אלא מנהג, וכן הביאו הרמב"ן ושאר ראשונים (כתובות ד ע"א) מפרקי דרבי אליעזר (פט"ז), מה מלך אינו עושה מלאכה אף חתן אינו עושה מלאכה. ואף שדעת רס"ג שאבלות יום ראשון ואף כל שבעה היא מן התורה, אין דין חתן כדין אבל, ודלא כמנחת פתים (אהע"ז סי' סד).

70 בקטע גניזה אחר (בהמ"ל בניו יורק ENA 2871.9), שאפשר שהוא מדרשת רס"ג לשבת, נמנים בשער החמישי תשעת זמני איסורי המלאכה, לפנינו מהשישי עד התשיעי, והשישי השביעי והשמיני מקבילים לאמור כאן (בניסוח שונה). הזמן התשיעי האסור בעשיית מלאכה הוא קודם התפילה. בעז"ה נפרסם קטע זה בבוא עתו.